

Lublin, 27.09.2023

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

autorstwa MGR MARTYNY RAJEK-KWIATEK pt. *Kształtowanie przestrzeni publicznej jako wymiar polityki miejskiej. Studium przypadku Bydgoszczy*, Wydział Nauk o Polityce i Administracji Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2023, ss. 430
promotor: dr hab. Artur Laska, prof. UKW, promotor pomocnicza dr Alina Kaszukur

Wykonując uchwałę z dnia 04.07.2023 r. Rady Dziedziny Nauk Społecznych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy w sp. przygotowania recenzji rozprawy doktorskiej przesłanej przez Przewodniczącego Rady Dziedziny Nauk Społecznych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego prof. dr. hab. Ryszarda Gerlacha, przedłożoną do recenzji rozprawę doktorską oceniałam, uwzględniając następujące kryteria:

1. Zasadność problematyki badawczej
2. Poprawność metodologiczną i merytoryczną
3. Poprawność formalno-językową
4. Ocenę końcową poziomu pracy

1. Zasadność problematyki badawczej

Wybór tematu i problematyki rozprawy. Wybór problematyki rozprawy oceniam jako bardzo aktualny w wymiarze poznawczym i praktycznym. Polityka miejska to kategoria złożona, interdyscyplinarna, wielowymiarowa, determinowana zmiennymi w czasie zjawiskami i zachodzącymi w miastach procesami gospodarczymi, społecznymi, politycznymi, ekologicznymi, przestrzennymi itd. Wybór odpowiedniego instrumentarium polityki rozwoju zależy od uwarunkowań, w jakich funkcjonują miasta w ramach regionu, państwa czy w skali ponadnarodowej. Należy pamiętać, że w dzisiejszych realiach miasta to dzieła zbiorowe, zarządzane przy czynnym udziale coraz bardziej świadomych mieszkańców. Dlatego z zadowoleniem odnotowuję przygotowanie pracy dedykowanej wymiarowi przestrzennemu polityki miejskiej Bydgoszczy.

Tom mgr Martyny Rajek-Kwiatek na gruncie nauki o polityce i administracji doskonale wpisuje się w analizy cząstkowe dotyczące polityki miejskiej, w tym jej przestrzennego wymiaru na przykładzie konkretnego miasta. Bydgoszcz nie doczekała się wcześniej takiej analizy naukowej. Doktorantka, podejmując się wymagającego tematu, bardzo dobrze wyczuła koniunkturę na problematykę badawczą, wpisując się tym samym w grono rozpoznawalnych badaczy kwestii samorządowych, w tym miejskich. Problematyka rozprawy jest wyzwaniem, m.in. dlatego że przestrzeń miasta ma różne wymiary, czy to w sensie materialnym - jako struktura miasta, czy też jako fenomen społeczny, kulturowy, polityczny, jako przestrzeń egzystencjalna - miejsce zamieszkania, pracy, edukacji,

spędzania czasu wolnego, fizycznego przemieszania się, kontaktów międzyludzkich itd. Rozprawa ma istotny wymiar praktyczny, a rozważania potwierdzają liczne problemy i wyzwania powtarzające się w innych miastach Polski, takie jak: trudności z zagospodarowaniem zdegradowanych obszarów przemysłowych, koniecznością dostosowania struktury funkcjonalno-przestrzennej do postępującego rozwoju cywilizacyjnego, wyzwaniami suburbanizacji, problemami komunikacyjnymi, zanieczyszczeniem powietrza, czy organizacją i planowaniem przestrzeni zgodnie z chęcią maksymalizacji zysku inwestorów.

Badania. Aby zrealizować cel pracy, Doktorantka wybrała studium przypadku Bydgoszcz i przeprowadziła badania empiryczne z wykorzystaniem metod mieszanych: ilościowych i jakościowych. Na autorską koncepcję badań składała się sekwencja trzech etapów:

1. Przeprowadzone badania ilościowe z zastosowaniem techniki kwestionariusza ankiety wśród mieszkańców Bydgoszczy, celem weryfikacji stanowiska Bydgoszczan w zakresie jakości przestrzeni miejskiej i ich udziału w procesie jej kształtowania w mieście. Liczba respondentów - 800 osób. Warto podkreślić (docenić), że Autorka na potrzeby badania empirycznego wśród mieszkańców wyodrębniła kryterium zamieszkiwanej dzielnicy, co zapewniało reprezentatywność próby badawczej Bydgoszczan.

2. Badania przeprowadzone z zastosowaniem techniki kwestionariusza ankiety z przedstawicielami 5 środowisk miejskich - po 2 respondentów spośród: aktywistów i organizacji pozarządowych, instytucji lokalnych, środowiska biznesu, środowiska akademickiego, sektora kreatywnego, celem ustalenia stanowiska przedstawicieli podmiotów polityki miejskiej w Bydgoszczy w zakresie oceny jakości przestrzeni miejskiej oraz procesów współzrządzenia dot. kształtowania przestrzeni miejskiej w tym mieście. Liczba ankietowanych - 10 osób.

3. Badania jakościowe stanowiące uzupełnienie poprzednich etapów badań empirycznych - częściowo ustrukturyzowane indywidualne wywiady pogłębione przeprowadzone celem zapoznania się z perspektywą decydentów miejskich w zakresie kształtowania przestrzeni miejskiej (3 decydentów miejskich - radni i przedstawiciel Prezydenta Bydgoszczy).

Mgr M. Rajek-Kwiatek z sukcesem podjęła się bardzo dużych badań empirycznych. Wykorzystując wiedzę teoretyczną, przygotowała dwa kwestionariusze ankiet i scenariusz częściowo ustrukturyzowanego indywidualnego wywiadu pogłębionego. Wymagało to dużej determinacji w pozyskaniu informacji i pracochłonnej analizy kontekstu lokalnego. Pogratiulować należy Autorce podjęcie się możliwie wszechstronnego ukazania badanego zagadnienia (z perspektyw mieszkańców, środowisk i instytucji lokalnych oraz decydentów), a przede wszystkim uporządkowania dużej ilości materiału empirycznego. Pozwoliło to na zestawienie danych i informacji w postaci: map, rysunków, tabel, wykresów, co niewątpliwie wzbogaciło dysertację o ważną wiedzę, poświadczając trud Doktorantki w sferze przeanalizowania i przedstawienia w sposób syntetyczny i czytelny zgromadzonego materiału badawczego.

Wyniki analiz szczegółowych są istotnym i ciekawym wątkiem pracy. Autorka ustala, że władze Bydgoszczy nie posiadają jednego, priorytetowego kierunku rozwoju miasta w wymiarze przestrzennym. Realizowana w Bydgoszczy polityka w zakresie kształtowania przestrzeni jest niespójna i chaotyczna z wyjątkiem - wskazywanego przez respondentów - ukierunkowana na odnowę centrum miasta, wykorzystanie potencjału rzeki Brdy, budowę ośrodka kultury oraz rozbudowę/modernizację infrastruktury drogowej. Zaslugą Autorki jest też ustalenie preferowanych przez mieszkańców warunków rozwoju Bydgoszczy, w tym modernizacja infrastruktury drogowej, komunikacji miejskiej, rewitalizacja. Rozprawa prezentuje wysoki walor aplikacyjny i może być traktowana jako źródło konkretnych propozycji rozwiązań, m.in. w zakresie edukacji mieszkańców celem zwiększenia zaangażowania i włączenia Bydgoszczan we współzrządzenie miastem.

Cezury czasowe. W tytule nie ma podanych cezur czasowych, Doktorantka nie wyjaśnia też w pracy jakich ram czasowych dotyczą rozważania. Autorka podaje s. 275 i n., że badania ankietowe w grupie mieszkańców trwały od X 2020 r. do XII 2021 r., w grupie przedstawicieli podmiotów bydgoskiej przestrzeni miejskiej (aktywistów i NGO, instytucji lokalnych, przedsiębiorców, nauczycieli akademickich, sektora kreatywnego) od XI 2021 r. do VI 2022 r., a częściowo ustrukturyzowane indywidualne wywiady pogłębione w IV-V 2023 r. Dane demograficzne Doktoranta otrzymała z Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy wg stanu na koniec 2019 r., podział Bydgoszczy na Rady Osiedli i Okręgi Wyborcze pozyskała z Wydziału Zintegrowanego Rozwoju i Środowiska, Referat Rozwoju Miasta Urzędu Miasta Bydgoszczy w IX 2020 r. Z kolei, wykształcenie osób badanych zostało przeliczone na podstawie *Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 (raport wyników w woj. kujawsko-pomorskim)*. Autorka przeanalizowała też zmiany w prawie, w tym nowelizacje z 2021 r. kilku ustaw: z 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, z 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, z 2018 r. o ułatwieniach w przygotowaniu i realizacji inwestycji mieszkaniowych oraz inwestycji towarzyszących, z 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Autorka odnosi się również do przyjętych przez Radę Miasta Bydgoszczy uchwał i obowiązujących dokumentów strategicznych (*Bydgoszcz 2030. Strategia Rozwoju*, Bydgoszcz 2020, czy *Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego*, Bydgoszcz 2021). Praca jest zatem aktualna, uwzględnia wyniki imponujących (3-etapowych) autorskich badań empirycznych (ankietowych, wywiadów) oraz najnowsze zmiany i rozwiązania legislacyjne, w tym przyjęte w okresie pandemii Covid-19.

2. Poprawność metodologiczna i merytoryczna rozprawy

Struktura rozprawy opiera się na ujęciu problemowym. Praca składa się ze Wstępu, 5 rozdziałów, Zakończenia, Bibliografii, Spisów: map, rysunków, tabel, wykresów, Załączników (1. Kwestionariusza ankiety skierowanego do mieszkańców Bydgoszczy, 2. Kwestionariusza ankiety skierowanego do przedstawicieli środowisk miejskich, 3. Scenariusza wywiadu z przedstawicielami decydentów miejskich).

Opracowanie jest obszerne i liczy łącznie 430 stron. Autorka zadbała o ustalenie rozwiniętej struktury, na którą składają się rozdziały, podrozdziały i podpodrozdziały. Zatrzaszczyła się też o symetrię w konstrukcji podrozdziałów i podpodrozdziałów, z których każdy ma 3 podrozdziały i po 3 podpodrozdziały (z wyjątkiem ostatniego empirycznego rozdziału, liczącego 4 podrozdziały i podrozdziału I.3). Wzmacnia to walory estetyczne dysertacji i świadczy o dojrzałości naukowej Autorki. Układ pracy jest zatem klarowny i pozwala czytelnikowi zorientować się w omawianych wątkach. Materiał w rozdziałach właściwie porządkuje opisywane zagadnienia.

Rozdziały różnią się wielkością - najmniejszy rozdział III to ok. 50 stron, a najbardziej obszary - rozdział V ok. 95 stron. Objętość ostatniego rozdziału jest podyktowana prezentacją (głównie na wykresach) autorskiego materiału empirycznego, co przełożyło się na rozbudowanie tej części tomu i wielkość końcowej części pracy.

Cel, Pytania badawcze, Hipotezy. Cel pracy to wskazanie efektywnego sposobu realizacji polityki miejskiej, który uwzględni najpilniejsze potrzeby i oczekiwania wszystkich mieszkańców, a zarazem przyczyni się do polepszenia jakości przestrzeni miejskich i poprawy ich struktur funkcjonalno-przestrzennych.

Dla tak sformułowanego celu, Autorka podjęła się próby odpowiedzi na 4 pytania badawcze:

1. Jaki paradygmat odnowy miast stał się obecnie dominującym modelem ich rozwoju?

2. Czy założenia polskiej polityki miejskiej w zakresie kształtowania przestrzeni publicznej podlegają implementacji?
3. Czy obecna struktura społeczno-przestrzenna polskich aglomeracji świadczy o degradacji i dewitalizacji miejskiej przestrzeni publicznej?
4. W jakim stopniu w implementacji polskiej polityki miejskiej w zakresie kształtowania przestrzeni uwzględnia się zasady koncepcji zarządzania publicznego *governance*?

Dobór celu badań i pytań badawczych oceniam jako prawidłowy. W przypadku pytań 2 i 4 dodałabym „na przykładzie Bydgoszczy”.

Hipotezy są trudniejszym dla dyplomanta elementem przygotowania pracy doktorskiej. Autorka wywiązała się z tego zadania bardzo dobrze. Sformułowała 5 hipotez badawczych.

H1: Obrany kierunek rozwoju miasta, jak i intensyfikacja podejmowanych w mieście działań naprawczych zapewne nie odpowiadają na fundamentalne problemy i wyzwania rozwojowe Bydgoszczy w zakresie kształtowania przestrzeni.

H2: Stan bydgoskiej przestrzeni miejskiej i panujące w niej warunki życiowe przypuszczalnie nie odzwierciedlają najpilniejszych potrzeb i oczekiwań mieszkańców.

H3: Stadium rzeczywistego uczestnictwa mieszkańców w procesie kształtowania przestrzeni i realnej współpracy rządzących z przedstawicielami różnych środowisk miejskich prawdopodobnie świadczą o fasadowości partycypacji społecznej w realiach bydgoskich.

H4: Poziom poczucia sprawstwa i podmiotowości Bydgoszczan może stanowić istotną barierę ograniczającą skuteczne wdrażanie narzędzi i metod partycypacyjnych.

H5: Działania implementacyjne decydentów i efekty współzrządzenia domniemanie stanowią o dysfunkcji bydgoskiej polityki miejskiej w zakresie kształtowania przestrzeni.

Każda z hipotez zawiera element warunkowości. Niepotrzebne są wyrazy w trybie przypuszczającym: „zapewne”, „przypuszczalnie”, „domniemanie” itd. w sformułowanych hipotezach.

Wstęp powinien zawierać wprowadzenie do problematyki będącej przedmiotem pracy, wskazywać cel, pytania badawcze, tezy/hipotezy badawcze, charakterystykę wykorzystanych metod badawczych, ramy chronologiczne, analizę stanu badań i bazy źródłowej oraz omówienie wewnętrznego układu pracy. W przypadku recenzowanej rozprawy, wstęp liczy 11 stron, zawiera uzasadnienie wyboru tematu (w tym po części odnosi się do stanu badań), cel pracy, pytania badawcze, hipotezy, zastosowane metody i techniki badawcze, opis rozdziałów. Brakuje wskazania cezur czasowych rozważań naukowych oraz charakterystyki bazy źródłowej. Na analizę bazy źródłowej, przywołując m.in. opracowania i ich autorów, warto poświęcić kilka akapitów, nie należy bać się wartościowania.

Rozdział 1 to teoretyczna podstawa do dalszych rozważań. Doktorantka opisuje ważną dla analiz w pracy kategorię - polityka miejska i jej cele, sposób definiowania, instrumenty, ewolucję. Odnosi się do różnorodności polityki miejskiej, wskazując jej dominujące koncepcje w wymiarze ponadnarodowym (poziom UE), krajowym i regionalnym, charakteryzuje społeczny wymiar polityki miejskiej (odpowiedzialność społeczną w zarządzaniu, partycypację, inkluzję społeczną, prawo do miasta, kwestię ruchów miejskich). Jest to dobrze, wnikliwie przygotowany, wartościowy teoretycznie fragment rozprawy doktorskiej.

W przypadku rozdziału 1 mam uwagę szczegółową - mgr M. Rajek-Kwiatek pisze (s. 54) "*Wątek KPM dotyczący zarządzania, dopełniono i rozwinięto poprzez przyjęcie w październiku 2015 roku ustawy o związkach metropolitalnych [powinno być metropolitalnych]. Nowy akt prawny stworzył ramy stałej współpracy samorządów w wielu obszarach.....*" - to wszystko prawda tylko Autorka powinna uzupełnić, że do wspomnianej ustawy nie wydano aktów wykonawczych - rozporządzeń,

a wraz z przyjęciem 9 marca 2017 r. ustawy o związku metropolitalnym w województwie śląskim, ustawę o związkach metropolitalnych z 2015 r. uchylno (*art. 62. Traci moc ustawa z dnia 9 października 2015 r. o związkach metropolitalnych, Dz. U. poz. 1890 oraz z 2016 r. poz. 2260*).

Rozdział 2 to charakterystyka zagadnień związanych z kwestią miejskiej przestrzeni publicznej, jej definicja, typologia, społeczne wytwarzanie przestrzeni, strukturą funkcjonalno-przestrzenną współczesnych miast, kierunkami zmian w przestrzeniach miejskich, modelach i wyzwaniach rozwoju. Autorka ustala m.in., że władze polskich miast mierzą się z wyzwaniem zagospodarowania i nadania nowych funkcji obszarom poprzemysłowym (często zdegradowanym nieużytkom) oraz kwestią dostosowania struktury funkcjonalno-przestrzennej do postępującego rozwoju cywilizacyjnego (zmian społecznych, technologicznych czy liczby mieszkańców). W rezultacie przestrzeń miejska poddawana jest rozbudowie, infrastruktura systematycznie modernizowana pod kątem udogodnień dla mieszkańców oraz potencjalnych użytkowników. Wśród spraw, które w negatywny sposób przekładają się na rozwój polskich miast, są: starzejące się społeczeństwo, suburbanizacja, gettoizacja przestrzeni (niekontrolowane gradzenie bloków), degradacja funkcji starych części miast („wymieranie” Starego Miasta).

Zasługą mgr M. Rajek-Kwiatek w ramach rozdziału 2 jest propozycja klasyfikacji modeli miasta zrównoważonego wg 3 kryteriów: I. Struktury przestrzennej miasta, II. Jakości życia mieszkańców i gospodarki miejskiej, III. Podejścia kompleksowego. Jest to dobrze przygotowany, przemyślany rozdział rozprawy doktorskiej porządkujący wiedzę dot. przestrzeni miejskiej, modeli rozwoju miast w wymiarze światowym, europejskim i polskim.

W przypadku skierowania pracy do druku sugerują skrócić wątek dotyczący kryzysu miast w Stanach Zjednoczonych. Problemy miast amerykańskich to inna skala i innego rodzaju kryzysy, dlatego też ten fragment analizy można ograniczyć. Kryzys miast w Polsce (w tym Bydgoszczy) będzie dotyczył - jak sądzę - kontekstu demograficznego: 1/wyludniania się, oraz 2/starzenia się społeczeństwa i związanych z tym konsekwencji.

Rozdział 3 to przybliżenie procesu implementacji polityki miejskiej w zakresie kształtowania przestrzeni. Doktorantka opisuje uwarunkowania przyczyniające się do powstania chaosu przestrzennego w realiach polskich, dokonuje analizy aktów prawnych w zakresie narzędzi polityki miejskiej (w tym przestrzennej) w Polsce, np. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. W ramach rozdziału przedstawia także formy uczestnictwa mieszkańców w kształtowaniu przestrzeni (w tym budżety partycypacyjne, *foresight* miejski, spacerzy badawcze, gry miejskie, kawiarnie obywatelskie, sądy obywatelskie, sondaże deliberatywne, geoankiety, obywatelskie inicjatywy uchwałodawcze, laboratoria miejskie). Zasługą Doktorantki jest uporządkowanie coraz bardziej rozległej wiedzy nt. form i narzędzi partycypacyjnych. Jest to przemyślany fragment rozprawy doktorskiej, z którego wynika m.in. szeroki katalog narzędzi partycypacyjnych i możliwości aktywnego udziału mieszkańców w współdecydowaniu o sprawach miasta (w tym przestrzeni publicznej).

W przypadku rozdziału 3 mam uwagi szczegółowe, po pierwsze, brakuje informacji, które z wymienionych narzędzi partycypacyjnych wykorzystują władze Bydgoszczy (w kolejnym rozdziale jest opisany Bydgoski Budżet Obywatelski, Rady Seniorów, funkcjonujące stowarzyszenia itd.). Czy władze miasta Bydgoszczy nie przeprowadzają konsultacji związanych, np. z zagospodarowaniem przestrzennym? Ciekawi mnie jaka jest forma konsultacji (tradycyjne, online)? Czy funkcjonuje w strukturze Urzędu Miasta Bydgoszczy jednostka organizacyjna zajmująca się partycypacją? Tego typu informacji odnoszących się do Bydgoszczy brakuje w tym albo kolejnym rozdziale pracy. Po drugie, Autorka pisze s. 265 „*Należy jednak podkreślić, że mimo składania wniosków przez firmy deweloperskie, decydenci miejscy zdecydowanie częściej podejmują uchwały o odmowie ustalenia lokalizacji inwestycji mieszkaniowych*” - Doktorantka zapoczątkowała istotny wątek w ramach tego

rozdziału. Ciekawi mnie dlaczego władze miasta Bydgoszczy podejmują uchwały o odmowie ustalenia lokalizacji inwestycji mieszkaniowych? W Lublinie, dla przykładu, można obserwować tendencje odwrotne. Po trzecie, mgr M. Rajek-Kwiatek opisuje wydawanie tzw. wuzetek - decyzji administracyjnych o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, odnosi się do ogólnopolskich danych statystycznych - pytanie jak to wygląda w przypadku Bydgoszczy? Przydałyby się jakieś statystyki w tym względzie.

Rozdział 4 to charakterystyka przedmiotu badań - miasta Bydgoszcz. Analizie poddano kwestie struktury funkcjonalno-przestrzennej, prezentując paradygmaty rozwoju miasta i bydgoskiej polityki w zakresie kształtowania przestrzeni. Autorka dokonała charakterystyki Bydgoszczy pod względem atutów i słabości, kwestii struktury funkcjonalno-przestrzennej, stanu (w tym deficytów) bydgoskiej przestrzeni miejskiej, odniosła się do społecznego wymiaru przestrzeni, czy perspektyw i potencjalnych problemów rozwoju miasta. Mgr M. Rajek-Kwiatek przeanalizowała lokalne dokumenty strategiczne oraz dokonała przeglądu wdrażanych instrumentów i realizowanych działań w zakresie polityki miejskiej oraz przedstawiała możliwości partycypacji społecznej w Bydgoszczy.

Mam uwagę szczegółową - w rozdziale brakuje szerszych odniesień, analiz, statystyk dot. skuteczności narzędzi partycypacyjnych stosowanych w Bydgoszczy czym m.in. zajmuje się M. Sidor w odniesieniu do największych miast w Polsce, np. *Konsultacje społeczne w największych polskich miastach: prawne aspekty - praktyczne zastosowanie*, [w:] *Partycypacja społeczna w samorządzie terytorialnym*, red. B. Dolnicki, Warszawa 2014; albo *Budżet partycypacyjny – doświadczenia największych polskich miast*, [w:] *Miasta - społeczne aspekty funkcjonowania*, red. K. Kuć-Czajkowska, M. Sidor, Lublin 2014. Być może w założeniach - przygotowywanych narzędziach partycypacyjnych są popełniane błędy, które zniechęcają mieszkańców do aktywności.

Rozdział 5 to operacjonalizacja uzyskanych wyników badań empirycznych. Autorka przedstawia założenia metodologiczne dla każdego z trzech etapów realizowanego badania empirycznego, opisuje organizację badań, dobór prób badawczych i ostatecznie wyniki, w tym odnosi się do: 1/jakości przestrzeni miejskiej i udziału mieszkańców Bydgoszczy w jej kształtowaniu - perspektywa mieszkańców, 2/oceny jakości przestrzeni miejskiej oraz procesów współzrządzenia dot. kształtowania przestrzeni miejskiej Bydgoszczy - perspektywa przedstawicieli środowisk lokalnych i aktywistów miejskich, 3/interpretacji informacji w zakresie procesu kształtowania przestrzeni miejskiej z punktu widzenia przedstawicieli decydentów miejskich.

To bardzo ciekawy fragment pracy. Mgr M. Rajek-Kwiatek ustala, m.in.: że wśród barier skutecznego wdrażania narzędzi partycypacyjnych w analizowanym mieście są: brak poczucia sprawstwa (podmiotowości) Bydgoszczan, brak poczucia tożsamości, mentalność, a także brak innowacyjnych metod partycypacji proponowanych mieszkańcom. Celem usprawnienia poziomu uczestnictwa w procesach decyzyjnych mieszkańców czy też innych podmiotów polityki miejskiej w Bydgoszczy konieczna jest poprawa polityki informacyjnej, wypracowanie skutecznych narzędzi komunikacji, odbudowa zaufania mieszkańców, a być może powołanie biura partycypacji społecznej w strukturze Urzędu Miasta Bydgoszczy.

W odniesieniu do rozdziału 5 niepotrzebny jest tak dokładny opis pytań z kwestionariusza ankiety. Taki kwestionariusz znajduje się na końcu pracy i czytelnik może do niego sięgnąć. W przypadku publikacji rozprawy należałoby ten fragment skrócić.

Zakończenie pracy warto, aby zawierało: ocenę realizacji celów, weryfikację sformułowanych hipotez, odpowiedź na pytania badawcze, prezentację ogólnych wniosków z badań oraz próbę sformułowania nowych perspektyw badawczych. Zakończenie ocenianej pracy liczy prawie 8 stron. Autorka odnosi się do pytań badawczych, hipotez, omawia najważniejsze wnioski z przeprowadzonych badań.

Dobór źródeł i literatury naukowej. Dobór źródeł oceniam jako wyczerpujący pod względem ilości i różnorodności. Doktorantka dokonała kwerendy literatury przedmiotu, wykorzystwała akty prawne unijne i krajowe dot. polityki miejskiej, w tym zagospodarowania przestrzennego. Skorzystała z danych GUS, informacji pozyskanych z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej czy Urzędu Miasta Bydgoszczy. Materiał badawczy został wzbogacony o analizę autorskich badań ankietowych i indywidualnych wywiadów pogłębionych.

W kontekście Bibliografii mam 3 uwagi: 1/Akty prawne powinny być uporządkowane wg ważności i daty - kolejności wydania (nie alfabetycznie), 2/dokumenty, strategie, opracowania GUS powinny być w odrębnym punkcie, np. Dokumenty, opracowania strategiczne i statystyczne, 3/uchwały Rady Miasta Bydgoszczy powinny być umieszczone w pkt. Akty prawne (a nie w Netografii), dokumenty Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w pkt. Dokumenty, opracowania strategiczne i statystyczne.

Metody badawcze. Doktorantka skorzystała z kilku podejść metodologicznych, zastosowała: metodę instytucjonalno-prawną (przegląd i krytyka aktów prawnych), metodę porównawczą (komparatystyczną), analizę danych zastanych, metodę ilościową (badania ankietowe adresowane do mieszkańców), metodę jakościową (częściowo ustrukturyzowane indywidualne wywiady pogłębione) i - jak deklaruje Autorka - „metodę jakościową” (badania ankietowe adresowane do przedstawicieli środowisk i instytucji miejskich). Generalnie dobór metod i technik oceniam jako prawidłowy. W odniesieniu do badania ankietowego przeprowadzonego wśród przedstawicieli środowisk/instytucji miejskich odnoszę wrażenie, że Doktorantka nie mogła się zdecydować - w jednym miejscu pracy podają metodę sondażu diagnostycznego (s. 275), a we wstępie jest wpisana metoda jakościowa (a powinna być ilościowa).

4. Poprawność formalno-językowa

Autorka starannie sporządziła siatkę pojęciową, potrafiła odpowiednio zdefiniować wybraną terminologię, właściwą dla poruszanej w dysertacji problematyki. Praca pod względem stylistycznym jest przygotowana bardzo dobrym, komunikatywnym językiem. Przypisy źródłowe i merytoryczne przygotowane wzorcowo. Pracę - co warto podkreślić - wyróżnia spora ilość przypisów, obok źródłowych (prostych bibliograficznych), przede wszystkim merytoryczne (dygresyjne, odsyłające). To potwierdza zainteresowania i szeroką wiedzę Autorki nt. polityki miejskiej, głównie przestrzennej.

Doktorantce udało się uniknąć stosowania żargonu publicystycznego, co zawsze niekorzystnie wpływa na ocenę pracy naukowej, szczególnie awansowej. Autorka powinna wyeliminować przed drukiem kilka literówek, sformułowań publicystycznych, wyrazów emocjonalnych, nielogiczności czy powtórzeń. Literówki: s. 51 "Ostatnim kolei"; s. 52 "prze społeczeństwa"; s. 93 "itd."; s. 167 "wyraźnie zaznacza" - zaznacza; s. 171 "w stadiach wysokie" - studiach, "głównie jednorodzinnej"; s. 219 "część handlowa miasta (obecnie centrum) stanowiło więc" - stanowiła, s. 225 "Branża narzędziowa" - z małej litery; s. 251 "tworu służącemu rozwojowi" - służącego; s. 259 "Koszt pierwszego etap inwestycji; s. 291 "przyczyniają się do uatrakcyjlnia"; s. 326 "konsultacje dotyczących najbliższych"; s. 377 "Podstawowym komplikacją"; sformułowania publicystyczne: s. 48, 123, 337 "Na domiar tego"; s. 120 "szczytowe natężenie"; s. 133 "tanieść" - lepiej niskie koszty zakupu; s. 237 "niemałym fiaskiem"; s. 242 "fatalny"; s. 338 "wyrazili też obiekcje odnośnie do samej" - lepiej wyrazili wątpliwości odnośnie samej; s. 365 "oznajmił".

Ponadto, z pracy o naukowym charakterze należy wyeliminować słowa emocjonalne, które nie powinny być stosowane w tego rodzaju tekstach, typu: "nawet" s. 56, 77, 119, 129, 158, 314, 357, 365, 368, 370; "niewątpliwie" s. 5, 21, 33, 154, 229, 257, 350; "z pewnością" s. 21, 124, 251, 255, 365, 378; "bez wątplenia" s. 123, 153, 267. Warto usunąć nielogiczności: s. 41 "zamiar niwelacji" - lepiej niwelowania; s. 60 "Stąd też, wbrew zadawalającego wzrostu"; s. 72 "Warunkiem pomyślnego jest wdrożenia jest uznanie"; s. 86 "kandydaci chcący uzyskać" - lepiej dążący do uzyskania; s. 326

"z punktu przedmiotu badań" - lepiej z perspektywy; s. 333 "brak aktywności osiągnęło 29%"; s. 336 "napotyka się w codziennym". Należy też wyeliminować powtórzenia s. 51 "kierunkiem działań jest podjęcie zdecydowanych działań"; s. 53 "działania wskazano konieczność planowania rewitalizacji z udziałem społeczeństwa miejskiego, wskazując"; s. 79 "skonkretyzowano owe prawo poprzez wskazanie konkretnych praw"; s. 227 "przestrzenie, stanowiące przestrzenie"; s. 86 "początek wielu ruchom miejskim, które początkowo"; s. 239 "powierzchnia przekracza 20% powierzchni miasta"; s. 252 "z wyznaczonymi wskaźnikami, wyznaczono"; s. 258 "w zgodzie z oczekiwaniami (...) kształtowana zgodnie z potrzebami"; s. 261 "tym rozpocznie się także budowa nowoczesnego kampusu (...). Rozpoczęto też budowę"; s. 276 "w pierwszym etapie procesu badawczego próba osób badanych"; s. 283 "stanowiła najbardziej rozbudowany, ale też najbardziej zróżnicowany fragment"; s. 329 "udzielili na poprzednie pytanie. W pierwszej kolejności o udzielenie"; s. 372 "W głównej mierze świadczy o tym fakt, że główny dokument"; s. 377 "dowodzi więc, że dotychczasowa (...) dowodzi o jej dysfunkcji".

Rozprawę wyróżnia bardzo duża ilość przeanalizowanego materiału empirycznego, uzupełnionego o mapy, rysunki, tabele, wykresy. Wymagało to od mgr M. Rajek-Kwiatek umiejętności obsługi programów graficznych. To niewątpliwy atut pracy. Autorskie mapy i wykresy są przygotowane generalnie czytelnie. Jedynie niektóre wymagałyby poprawy: s. 62 mapa 3, s. 127 mapy 4 i 5, s. 131 mapy 6 i 7, wykresy 7 i 8 s. 235; s. 264 mapa 13 s. 307 wykres 21.

5. Ocena końcowa poziomu pracy

Przedłożona do recenzji rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu badawczego i prezentuje wysoką wartość naukową i poznawczą. Doktorantka, wykazując się wiedzą teoretyczną, przygotowała i przeprowadziła rozbudowane empiryczne badania naukowe. Podsumowując oceny: zasadność problematyki badawczej, poprawność merytoryczną i metodologiczną, dobór źródeł, metod badawczych, poprawność formalno-językową **stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Martyny Rajek-Kwiatek spełnia wymagania stawiane tego typu dysertacjom** (art. 13 ust. 1 Ustawy z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017, poz. 1789 ze zm.) w związku z art. 179 ust. 1, 2 i 3 ustawy z 3 lipca 2018 r. - Przepisy wprowadzające ustawę Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018, poz. 1669) **i w związku z tym powinna być dopuszczona do dalszego etapu postępowania w przewodzie doktorskim.** Praca niewątpliwie wyznacza nowe standardy w badaniach nad tytułowym zagadnieniem, a przede wszystkim stanowi ważny głos w dyskusji związanej z kształtowaniem przestrzeni miejskiej, paradygmatami rozwoju miast ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań polityki miejskiej w samorządzie skali lokalnej - Bydgoszczy. Z pełnym przekonaniem **opowiadam się za przyjęciem rozprawy doktorskiej i dopuszczeniem mgr M. Rajek-Kwiatek do publicznej obrony.** Praca zasługuje również na opublikowanie. Będzie to ważny głos w dyskusji nt. polityki miejskiej, a przede wszystkim kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej Bydgoszczy. Doktorantka wpisuje się w grono rozpoznawalnych badaczy kwestii miejskich i z powodzeniem może być ekspertem Urzędu Miasta Bydgoszczy.

Gratulując mgr Martynie Rajek-Kwiatek wnoszę o wyróżnienie pracy w ramach procedury nagradzania rozpraw doktorskich obowiązującej na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

Katarzyna Łuc-Czajkowska